

RÉF : NL-ADV-2023-02

**Advies over de fouilleringen op het lichaam naar aanleiding
van het bezoek aan de gevangenis van Haren (Ocean house)
CTRG & CvT van Haren
18 januari 2023**

- Advies goedgekeurd door de Centrale Raad op 17.02.2023 -

INLEIDING

Een rechtsstaat berust op het hoogste gezag van het recht waaraan de politieke macht ondergeschikt is en op de eerbiediging van de wet door allen, overheden en burgers. In een rechtsstaat zijn allen, de burger zoals de openbare macht, onderworpen aan hetzelfde recht, dat vereist dat zijn normen worden nageleefd.

Daarnaast vormen de fundamentele rechten een geheel van rechten en vrijheden die van essentieel belang zijn voor het individu; zij worden in beginsel in een rechtsstaat gewaarborgd. Een van de belangrijkste fundamentele rechten is de eerbiediging van de menselijke waardigheid, een onschendbare waardigheid die niet alleen moet worden geëerbiedigd, maar ook beschermd¹.

Het is van belang deze grondbeginselen in herinnering te brengen omdat in een rechtsstaat het strafrechtelijk systeem de fundamentele rechten des te strikter moet waarborgen wanneer de ten laste gelegde feiten ernstig zijn. Ten aanzien van degene die van zijn vrijheid is beroofd en die wordt beschuldigd van de meest ernstige feiten, met name de meest ernstig denkbare aanslag op de rechtsstaat, komt het de overheid toe hem tegemoet te treden op een wijze die op de meest strikte wijze zijn grondrechten eerbiedigt.

1. Op woensdag 18 januari 2023 bezocht een delegatie, bestaande uit leden van het bureau van de CTRG en leden van de commissie van toezicht Haren, de penitentiaire inrichting van Haren, meer bepaald de beveiligde afdeling (Ocean House). Tijdens het bezoek observeerde zij de uitvoering van de procedure met betrekking tot de overbrenging door de Federale Politie van de beschuldigten in het raam van het assisenproces naar de terroristische aanslagen van 2016. De observatie beperkte zich tot het gedeelte van de procedure dat zich afspeelt binnen de gevangenis, oftewel vanaf het moment van het verlaten van de cel tot het moment waarop de beklaagden in de transportwagens worden geplaatst.

Tijdens het bezoek kon de delegatie rekenen op de medewerking van de directeur, het penitentiaire personeel en de leden van het politiedispositief (Directie Bescherming oftewel DAP). Ter plaatse kreeg de delegatie vlot toegang tot de gevangenis en de verblijfsruimten van de beklaagden. Zij kon gesprekken voeren met de twee gedetineerden die ze wilde spreken. De strikt vertrouwelijke aard van deze gesprekken werd, mogelijks, bemoeilijkt door de aanwezigheid van de penitentiaire beambten in de gang van het cellulaire gedeelte. Al overheerst het gevoel dat dit, in dit specifieke geval, de gedetineerden niet belemmerde om vrijuit te spreken.

Bij aanvang van het bezoek had de delegatie contact met het penitentiair personeel en de directeur. Nadien ontmoette ze de teamleider van het politiedispositief belast met de overbrenging van de

¹ Over de aantasting van de waardigheid als gevolg van het fouilleren op het lichaam, zie o.m. het recente gepubliceerde naslagwerk dat gepubliceerd werd onder de redactionele verantwoordelijkheid van T. Daems, "Body searches and Imprisonment", ed., Palgrave Macmillan, 2023.

beklaagden. De teamleider verklaarde dat hij geen kennis heeft over de instellingen die het onafhankelijk toezicht op de gevangenis houden. De delegatie stelde zich voor en verstrekte de nodige informatie over haar wettelijke opdrachten, haar mandaat en prerogatieven. De delegatie maakte kenbaar dat ze de naaktfouilleringen van de beklaagden wou observeren. Hierop stelde de teamleider van de politiedienst dat hij zich met die vraag tot zijn oversten moest wenden alvorens dit te kunnen beantwoorden. Wel sprak hij zijn verbazing uit over het onaangekondigde bezoek van de delegatie, aangezien de Algemene Inspectie van de federale en lokale politie (AIG) en een deurwaarder de fouilleringen al eerder inspecteerden.

2. Op donderdag 12 januari 2023, enkele dagen voor het geplande bezoek, verzochten de advocaten van twee beklaagden, namens hun cliënten, de CTRG om zich ter plaatse te gaan vergewissen van de detentieomstandigheden en het verloop van de overbrengingen naar 'Justitia', Bourgetlaan te Haren, waar de zitting van het Assisenhof plaatsvindt. Toen zij aldus door de delegatie werden gehoord, bevestigden deze twee beklaagden op expliciete wijze dat ze ermee instemden dat mannelijke leden van de delegatie de doorgedreven fouillering observeerden, op voorwaarde dat ze zich zouden omdraaien wanneer de beklaagden een kniebuiging moesten maken.

Na overleg met de ter plaatse aanwezige teamleider van het politiedispositief en nadat hij contact opnam met zijn overste bij de politiezone Brussel en met de procureur-generaal, namen de politiediensten het besluit om de aanwezigheid van de delegatieleden tijdens de naaktfouilleringen te weigeren (zie randnummer 5 voor de redenen van deze weigering). De delegatie nam akte deze beslissing, die ze betreurt maar desalniettemin respecteerde. Bijgevolg volgde de delegatie het gebeuren vanuit een lokaal dat uitzicht gaf op een (van de twee) cellulair(e) gedeelte(n). Het observeren van het andere cellulair gedeelte en de afgelegde weg naar het transport werd mogelijk gemaakt door het verkrijgen van toegang tot de camerabeelden. De delegatie had echter geen zicht op wat er gebeurde in bepaalde hoeken van de gangen, in de cellen of in de lokalen waar de beklaagden werden gefouilleerd.

3. De CTRG oefent, in het kader van dit bezoek, in de eerste plaats zijn wettelijke opdracht, zoals omschreven in artikel 22 en 23 van de basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, tot het houden van een **onafhankelijk en preventief toezicht op detentie** uit, met het oog op het formuleren van adviezen en aanbevelingen.
4. Na het bezoek erkenden zowel de juridische dienst van het Commissariaat-generaal van de Federale Politie, de Algemene Inspectie van de Federale en van de Lokale Politie, prima facie, dat de bevoegdheid van de CTRG in de onderhavige zaak moest worden erkend.
5. Gevraagd naar de redenen van deze weigering antwoordde de advocaat-generaal bij het Hof van Assisen dat "(...) de CTRG bevoegd is voor beslissingen die door de directeur worden genomen ten aanzien van de gedetineerden, maar niet bevoegd is om de wijze waarop de politiediensten hun administratieve opdrachten uitvoeren te controleren [onze vertaling]". De advocaat-generaal verduidelijkte echter ook dat "zijn advies slechts een indicatieve waarde heeft aangezien het administratieve maatregelen betreft waarvoor de gerechtelijke autoriteiten niet bevoegd zijn [onze vertaling]".

DE INVRAAGSTELLING VAN DE PROCEDURE TOT OVERBRENGING

6. Verschillende gedetineerden die in de (zwaar)beveiligde afdeling van de gevangenis van Haren verblijven, verschijnen sinds enkele weken als beklaagden voor het Hof van assisen van het

administratief arrondissement Brussel-Hoofdstad. De zitting zal enkele maanden duren, waarschijnlijk zelfs tot de zomer van 2023. Vanaf het begin van de zitting stelden de beklagden de volgende kwesties aan de orde:

- De naaktfouilleringen met kniebuiging die voor elke overbrenging worden opgelegd;
- Het opleggen van het dragen van een verduisterende bril tijdens die overbrenging;
- Het afspelen van oorverdovende muziek gedurende het transport.

7. Aangezien de omstandigheden waarin de overbrengingen verliepen, ondanks de aanhoudende klachten, niet werden aangepast of gewijzigd, namen zes gedetineerden het initiatief om een kortgeding in te stellen teneinde de Belgische Staat en FOD Justitie, vertegenwoordigd door de minister van Justitie, te verplichten om de bovenstaande maatregelen te herzien of te verbieden.

De zaak werd op 16 december 2022 aanhangig gemaakt, de uitspraak volgde op 29 december 2022. De rechtbank in kortgeding oordeelde dat “prima facie, in het kader van de beoordeling in kort geding, (zij) heeft vastgesteld dat de praktijk van systematische fouilleringen op het lichaam met kniebuigingen, zoals thans aan de (verweerders) wordt opgelegd, een behandeling is die een inbreuk op artikel 3 van het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens lijkt te constitueren [onze vertaling]” en “gelast (...) een einde te maken aan deze praktijk op straffe van een dwangsom (...)”. De rechtbank wees de overige vorderingen van de betrokkenen af, hierbij merkte ze op dat “het dragen van een verduisterende bril (...) een proportionele maatregel lijkt te zijn, gelet op het door het OCAD (het Coördinatieorgaan voor de dreigingsanalyse) bepaalde dreigingsniveau 3 voor de overbrengingen en de zitting [onze vertaling]”, en dat, “sinds de inleiding van de ingebrekestellingen van de Belgische Staat, het afspelen van muziek in de overbrengingsvoertuigen is gestaakt, zodat dit onderdeel van de vordering is komen te vervallen [onze vertaling]” (ord. ref. 22/299-300-301-302-303-304/C).

8. Nog vóór hij beroep indiende tegen de ordonnantie stelde de minister van Justitie op 2 januari 2023 de “ministeriële Richtlijn met betrekking tot de overbrenging door de Federale Politie van beschuldigen in het raam van het assisenproces naar de terroristische aanslagen van 2016” op en maakte deze over aan de Commissaris-generaal van de Federale Politie. Deze richtlijn werd ter kennis gesteld van het Hof van Assisen en op diens vraag overgemaakt aan de CTRG.

Ten tijde van de redactie van dit verslag deed het Hof van Beroep te Brussel nog geen uitspraak over het beroep dat de minister van Justitie tegen de kortgedingbeschikking van 29 december 2022 instelde; de zaak is voor behandeling begin maart 2023 vastgesteld.

DE PROCEDURE VAN DE OVERBRENGING

9. De ministeriële richtlijn van 2 januari met betrekking tot de overbrenging door de Federale Politie van beschuldigen in het raam van het assisenproces naar de terroristische aanslagen van 2016 bepaalt de procedure van de overbrenging (p. 2). De procedure vangt aan wanneer “een penitentiare beambte van de inrichting (...) de beschuldigde uit zijn cel [haalt] op vraag van de leden van het politiedispositief”. “Indien de beschuldigde [dit] weigert, wordt hiervan akte genomen en wordt contact opgenomen met de Voorzitter van het Hof van Assisen.”

De politie gaat vervolgens over tot een *veiligheidsfouille* en “in het geval dat de analyse uit het geïndividualiseerd integraal risicobeeld zulks rechtvaardigt” tot een “*doorgedreven fouille*”. Deze laatste wordt uitgevoerd op de wijze zoals beschreven in de ministeriële richtlijn, namelijk: de procedure wordt in twee etappes uitgevoerd, “waarbij in een eerste tijd op het bovenlichaam en in tweede tijd op het onderlichaam wordt gewerkt”. Het werken in twee delen heeft tot doel om een gehele naaktstelling te vermijden. De gedetineerde wordt tijdens de *doorgedreven fouille* op geen enkel ogenblik fysiek aangeraakt. De uitvoering van de fouillering wordt niet gefilmd, tenzij de betrokkene hier expliciet om

vraagt². Gedurende het bezoek vertelde de directeur van de beveiligde afdeling dat de fouilleringen niet worden gefilmd, behalve wanneer dit om medische redenen noodzakelijk is. De delegatie wees op de bepaling in de ministeriële richtlijn van 2 januari 2023: “de verrichtingen in het fouillelokaal worden niet gefilmd, behoudens de daartoe uitdrukkelijke vraag van betrokkene”. Alle fouilleringen gebeuren in een daarvoor specifiek voorzien fouillelokaal en “de leden van de politiediensten streven maximaal naar een serene uitvoering van de fouille”.

De richtlijn bepaalt eveneens dat de beklaagden met het oog op de overbrenging en tijdens de verplaatsing een verduisterende bril, boeien en een kogelwerende vest dragen. Tijdens de verplaatsing wordt er geen muziek afgespeeld. Bij aankomst aan de deur die toegang geeft tot de beschuldigenbank wordt de bril verwijderd. Uiteindelijk worden de boeien ontdaan bij aankomst in de beschuldigenbank.

Tot slot is het van belang om te vermelden dat de directeur verantwoordelijk voor de beveiligde afdeling (Ocean house) verklaarde dat hij niet op de hoogte was van de inhoud van deze ministeriële richtlijn.

10. De ‘veiligheidsfouille’ en de ‘doorgedreven fouille’ waarvan sprake in de ministeriële richtlijn van 2 januari 2023 verwijzen naar de fouilleringen zoals bepaald in artikel 28, §1 en §3, van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt.

Artikel 28, §1, verwijst naar de veiligheidsfouillering die de politiediensten kunnen verrichten “bij het vervullen van hun opdrachten van bestuurlijke politie en om er zich van te vergewissen dat een persoon geen wapen draagt of enig voorwerp dat gevaarlijk is voor de openbare orde” en naar de wijze waarop deze moet worden uitgevoerd, namelijk “door het betasten van het lichaam en de kleding van de gefouilleerde persoon evenals door de controle van de bagage (...)”.

De *doorgedreven fouillering* wordt geregeld door artikel 28, §3, dat bepaalt dat “de politieambtenaren (...) personen die in een cel worden opgesloten vooraf op het lichaam [kunnen] fouilleren. Deze fouillering heeft tot doel zich ervan te vergewissen dat de persoon niet in het bezit is van voorwerpen of stoffen die gevaarlijk zijn voor hemzelf of voor anderen of die van dien aard zijn een ontvluchting te vergemakkelijken”. Wat de uitvoering ervan betreft, bepaalt de wet alleen dat de fouillering moet worden uitgevoerd “door een politieambtenaar of een andere persoon van hetzelfde geslacht als de gefouilleerde en naargelang van het geval, overeenkomstig de richtlijnen en onder verantwoordelijkheid van een officier van bestuurlijke of gerechtelijke politie.”

In de ministeriële richtlijn van 2 januari 2023 wordt ook bepaald dat “bij de uitvoering van deze doorgedreven fouille (...) de persoon op geen enkel moment fysiek [wordt] aangeraakt door de leden van de politiediensten.”

Zo vermeldt noch de wet op het politieambt, noch de ministeriële richtlijn het doen uitvoeren van kniebuigingen, noch de toepassing van enige andere praktijk die tot doel heeft door lichaamsbewegingen een voorwerp dat in een lichaamsopening verborgen is te doen uitwerpen of een voorwerp te doen vallen uit een lichaamsplooi waarin het werd verborgen.

11. In ‘Le manuel de la déontologie des services de policie’³ wordt in het hoofdstuk dat gewijd is aan de “behandeling van personen die van hun vrijheid zijn beroofd [onze vertaling]” gesteld dat “elke vorm van geweld tegen personen die van hun vrijheid zijn beroofd die niet strikt noodzakelijk is, hun waardigheid

² Bij gebrek aan een dergelijk verzoek van een van de beklaagden wordt dit aspect niet nader besproken in dit advies. Het is echter van belang om erop te wijzen dat het Controleorgaan op de politionele informatie in zijn uitgebreid advies betreffende het gebruik van camera’s in fouillerruimtes en met betrekking tot het wetsvoorstel van 22 april 2021 tot wijziging van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt, met het oog op het invoeren van een registratie- en motiveringsplicht bij zogenaamde naaktfouilles van oordeel is dat “het filmen van naakt fouilleringen is (...) uitgesloten” en verduidelijkt dat “het wetsvoorstel (...) evenwel een adequaat alternatief én een oplossing voor het filmen van de naakt fouillering [zou] kunnen zijn die zowel de geïntegreerde politie als de gefouilleerde burger tot voordeel strekt.” [Advies BD220016](#). (p. 27)

³ N. Fouyn et A. Liners, «Le manuel de la déontologie des services de police», Ed. Politeia, Bruxelles, 2021, pp. 237 e.v..

schenkt en een schending inhoudt van de artikelen 417bis tot en met 417quinquies van het Strafwetboek en artikel 3 van het EVRM [onze vertaling]". En verder, dat "de bestrijding van ernstige criminaliteit of terrorisme geenszins rechtvaardigt dat een uitzondering wordt gemaakt op de eerbiediging van de lichamelijke integriteit van personen". Met name met betrekking tot de materiële verrichtingen waaraan de gedetineerde wordt onderworpen, wordt in het handboek gewezen op de verplichting voor het personeel om "zich te onthouden van vexatoire of vernederende maatregelen [onze vertaling]". Er wordt aan toegevoegd dat "niemand zich volledig mag ontkleden, behalve in de gevallen en onder de voorwaarden waarin de wet op het politieambt (artikel 28.3) voorziet (...) [onze vertaling]". Er wordt, tot slot, verwezen naar voorbeelden van handelingen en gedragingen die de eerbiediging van de menselijke waardigheid van de betrokken personen vrijwaren. Bijvoorbeeld door zich "tijdens het fouilleren (...) te onthouden van elk dubbelzinnig gebaar of ongepast taalgebruik [onze vertaling]".

12. Voor wat de controlemaatregelen betreft die kunnen worden aangewend in het kader van de handhaving van de orde en de veiligheid in de gevangenis, bepaalt artikel 108, §2 van de basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden de voorwaarden waaronder deze moeten plaatsvinden.⁴ Bovendien beoogt de collectieve brief nr. 141 van 30 januari 2017 "de regels uiteen te zetten, zowel theoretisch als op praktisch vlak, voor de verschillende vormen van foullering die door de wet voorzien zijn", met inbegrip van de foullering op het lichaam.

In bijlage 3 van deze collectieve brief wordt de wijze waarop een foullering moet worden uitgevoerd omschreven. In de beschrijving van de dertien verschillende fasen van de foullering op het lichaam wordt er nergens vermeld dat de gedetineerden, met ontbloot onderlichaam, door de knieën moeten buigen. Na de opschortings- en vernietigingsarresten van het Grondwettelijk Hof van respectievelijk 30 oktober 2013 en 29 januari 2014, en zoals benadrukt in het verslag van 2019 van de Federale ombudsman⁵, wordt de techniek van het hurken door de knieën tijdens een naaktfoullering door het directoraat-generaal Penitentiaire inrichtingen verboden om de waardigheid van de gedetineerden beter te beschermen.

Voorts heeft het DG EPI, ter aanvulling van de collectieve brief van 30 januari 2017, de interpretatie van het begrip "geïndividualiseerde aanwijzing", zoals omschreven in art. 108 §2 van de basiswet, nader toegelicht in de collectieve brief van 10 december 2018.

Tot slot moet er met betrekking tot de foulleringen op het lichaam in gevangenis dient er, volgens de CTRG, verwezen te worden naar de normen van het Europees Comité inzake de voorkoming van folteringen en onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen (CPT). In dit verband herinnert het CPT eraan dat "het Europees Hof voor de rechten van de mens van oordeel is dat een hoge frequentie van foulleren, waarbij een gedetineerde systematisch wordt blootgesteld, een verhoogd risico op vernederende behandeling inhoudt [onze vertaling]", en "beveelt aan (...) dat het foulleren gebaseerd moet zijn op een individuele risicobeoordeling, onderworpen moet zijn aan criteria van opportuniteit en evenredigheid en aan strenge controle, en dat het foulleren moet worden uitgevoerd met eerbiediging voor de menselijke waardigheid [onze vertaling]". Het CPT voegde eraan toe dat "in dit verband al het redelijke moet worden gedaan om het ongemak tot een minimum te beperken. Van de geïntimeerden die worden gefouilleerd mag niet worden verlangd dat zij al hun kleding in één keer verwijderen".⁶ Inderdaad, "het CPT herinnert eraan dat het pleit voor de invoering van een gefaseerde foullering, waarbij steeds een deel van het lichaam wordt bedekt ("de bovenkant" en dan

⁴ "De gedetineerde wordt gefouilleerd op het lichaam wanneer de directeur van oordeel is dat er individuele aanwijzingen zijn dat het onderzoek aan de kledij niet volstaat om het in § 1, tweede lid, omschreven doel te bereiken [Dit onderzoek heeft tot doel na te gaan of de gedetineerde in het bezit is van voorwerpen of substanties die verboden of gevaarlijk kunnen zijn.]. De directeur bezorgt zijn beslissing schriftelijk aan de gedetineerde uiterlijk vierentwintig uur nadat de foullering heeft plaatsgevonden. De foullering op het lichaam laat toe de gedetineerde te verplichten om zich uit te kleden tot op het lichaam en de openingen en de holten van het lichaam uitwendig te schouwen."

⁵ "Naaktfoulleringen, het evenwicht tussen de veiligheid in de gevangenis en de waardigheid van de gedetineerden", 2019, p. 16.

⁶ Monaco, bezoek van 2020, CPT/Inf (2021) 12, par. 62.

"de onderkant") om alzo de impact van deze ongemakkelijke situatie voor zowel gedetineerden als personeel te beperken [onze vertaling].⁷

13. In 2022 werd het Federaal Instituut voor de Rechten van de Mens (FIRM)⁸ gevraagd een advies uit te brengen over het wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt met het oog op het invoeren van een registratie- en motiveringsplicht bij zogenaamde naaktfouilles. In het advies formuleerde het 11 aanbevelingen, waaronder de volgende:

- "Zorg dat uit de tekst ondubbelzinnig blijkt dat zowel systematische als collectieve fouilleringen verboden zijn.
- De tekst moet uitdrukkelijk voorzien dat de ontkleding in fasen kan verlopen, waardoor de gefouilleerde steeds zo min mogelijk ontkleed is.
- Voor elke naaktfouillering door een politieagent is de voorafgaande toestemming van een hoofdinspecteur vereist. De naam van de inspecteur wordt in het register van vrijheidsberovingen of op het PV vermeld onder de rubriek "fouillering".
- Verplicht de registratie van alle incidenten die zich voordoen tijdens de fouillering; of de gefouilleerde zelf tot uitkleding overgaat, dan wel of er sprake is van een interventie onder dwang door een bevoegd persoon; en van de ruimte, de naam van de uitvoerende officier, alsook de naam en de rol van eenieder die aanwezig is bij de fouillering."

14. Met betrekking tot de veiligheidsmaatregelen in het kader van het overbrengen van gedetineerden, beveelt het CPT aan om te streven naar "de afschaffing van alle praktijken die erin bestaan hulpmiddelen toe te passen die ertoe leiden dat het zicht van de gedetineerden wordt belemmerd (door hen bijvoorbeeld het zicht te ontnemen of hen te blinddoeken) wanneer zij vervoerd worden [onze vertaling]". Een aanbeveling die het formuleerde in twee rapporten naar aanleiding van een bezoek aan België.⁹

15. Voor wat het dragen van bivakmutsen door leden van de politie betreft, benadrukte het CPT herhaaldelijk dat de nodige waarborgen moeten worden ingevoerd om ervoor te zorgen dat politieambtenaren die maskers of andere uitrusting dragen die hun identificatie kunnen belemmeren, verantwoordelijk kunnen worden gesteld voor hun handelingen (bijvoorbeeld door middel van het voorzien van een duidelijk zichtbaar individueel nummer op het uniform).¹⁰

HET EIGENLIJKE VERLOOP VAN DE OVERBRENGING

16. Uit de **gesprekken** met de gedetineerden en de politie-eenheid blijkt dat de fouillering nu effectief in twee etappes wordt uitgevoerd. De beschuldigten worden gevraagd om zich eerst van de bovenkleding te ontdoen zodat ze de kans krijgen om het bovenlichaam opnieuw te bedekken alvorens hun onderlichaam te ontkleden. Dit is een verbetering ten opzichte van de manier waarop de fouilleringen bij aanvang van het proces verliepen. Toen dienden de personen in kwestie zich volledig te ontkleden, zich gedurende een aanzienlijke periode naakt te presenteren aan de politiediensten en tegelijkertijd verschillende handelingen uit te voeren zoals het buigen door de knieën. Hoewel de ministeriële richtlijn er geen enkele melding van maakt, bevestigen beide partijen dat de personen nog steeds worden verzocht om door de knieën te gaan wanneer hun onderlichaam ontkleed is. Dit wordt als vernederend ervaren en is de grootste bekommernis van de verdachten.

⁷ Frankrijk, bezoek van 2019, CPT/Inf (2021) 14, par. 102.

⁸ [FIRM, advies van 15 juni 2022 n°8/2022](#).

⁹ Bezoek van 2013, CPT/Inf (2016) 13, par. 38; bezoek van 2017, CPT/Inf (2018) 8, par. 19-20.

¹⁰ Estland, bezoek van 2007, CTP/Inf (2011)15, par.15; Duitsland, bezoek van 2020, CPT/Inf (2022) 18, par. 17

17. De delegatie **stelde vast** dat het uithalingsbevel aan elke betrokken gevangene wordt voorgelezen. Het penitentiair personeel ging vervolgens over tot een onderzoek aan de kledij van de gedetineerden.¹¹
18. Vervolgens nam de politiedienst de procedure over. Ze begeleidden de beschuldigen naar een apart lokaal waar een fouillering plaatsvond. Zoals vermeld werd het de delegatie niet toegestaan om deze fouillering te observeren. Op basis van de verklaringen van beide partijen gaat het steeds om een **doorgedreven fouillering** waarbij de beklaagde zich in twee etappes moet ontkleden en door de knieën moet buigen. De gedetineerden krijgen geen handdoek om hun geslachtsdelen te bedekken terwijl ze de buigende beweging maken.

Wanneer de beklaagden het fouillelokaal verlaten, dragen ze een verduisterende bril, een kogelwerend vest en handboeien. Het politiedispositief begeleidt de gedetineerden, tot slot, naar de politievoertuigen.

19. Wat de **motivering** van de *doorgedreven fouillering* betreft stelt de politiedienst dat de beslissing om over te gaan tot deze controlemaatregel steeds op eenzelfde document steunt. Sinds de ordonnantie in kortgeding werd uitgesproken door de Franstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel motiveert men de fouilleringen dagelijks. Maar eenzelfde document wordt steeds gebruikt voor deze motivering en voor *“de analyse uit het geïndividualiseerd integraal risicobeeld”*. Deze analyse wordt dagelijks overgemaakt aan de voorzitter van het Hof van Assisen en de advocaten van de beklaagden. De delegatie verzocht om inzage van het document te verkrijgen. De inzage werd geweigerd door de politiediensten, mede omdat het document op het moment van het bezoek niet voorhanden was.

De formulering van de zinsnede *“de analyse uit het geïndividualiseerd integraal risicobeeld”* is erg algemeen van aard, hetgeen tot uiteenlopende interpretaties kan leiden. De vraag rijst of deze formulering niet tot gevolg heeft dat de fouilleringen steeds op eenzelfde wijze worden gemotiveerd, hetgeen leidt tot een systematische toepassing van de ingrijpende controle-/veiligheidsmaatregel? Alle partijen bevestigen dat er een doorgedreven fouillering met kniebuiging voorafgaat aan elk transport naar het Hof van Assisen. Bovendien verhoogt het repetitieve karakter waarmee deze fouilleringen dag na dag, week na week, worden uitgevoerd het risico op incidenten.

20. Het gevangenispersoneel verklaarde dat één gedetineerde het onderzoek aan de kledij weigerde en dat er bijgevolg een rapport aan de directeur zou worden opgesteld. Dit kan leiden tot het opleggen van een disciplinaire sanctie door de gevangenisdirecteur aan de betrokken gedetineerde.

Diezelfde gedetineerde zou zijn medewerking tijdens (een deel van) de *doorgedreven fouillering* hebben geweigerd. De teamleader van het politiedispositief maakt melding van “een incident” dat de uitvoering van de fouillering tijdelijk bemoeilijkte. Volgens zijn verklaringen zou de rust teruggekeerd zijn na persoonlijk ingrijpen van hemzelf. De procedure verliep verder zonder incident. De delegatie constateerde dat een lid van de politie verzorging kreeg aan een oppervlakkige wonde aan diens rechterhand. De delegatie heeft de omstandigheden, die hiertoe aanleiding gaven, niet kunnen vaststellen. Het penitentiaire personeel gaf geen bijkomende verklaring over de wijze waarop de politieagent gewond raakte. De teamleader verschafte geen informatie over eventuele opgelopen verwondingen, noch voor wat de gedetineerde betreft, noch van een van zijn collega's.

21. Met uitzondering van de teamleader, wiens bijnaam op zijn kogelwerende vest is geborduurd, nam de delegatie geen enkele vorm van mogelijkheid tot identificatie van de overige politieagenten waar. Aangezien zij allemaal gemaskerd zijn, is het enkel mogelijk om hen te *“identificeren”* door hun kledij te beschrijven, kledij die meestal sterk overeenstemmend of quasi identiek is, met name zwarte of grijze kledingstukken. Dit heeft tot gevolg dat er weinig tot geen elementen voorhanden zijn om tot identificatie over te gaan. De CTRG is van oordeel dat de identificatie van de gemaskerde eenheden mogelijk moet

¹¹ Art. 108, §1 van de basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden.

zijn op basis van een pseudoniem of een identificatienummer dat op hun kogelwerende vest is geborduurd. Dit heft de absolute anonimiteit op zonder daarbij hun ware identiteit te onthullen tijdens de uitvoering van hun wettelijke opdrachten.

ADVIEZEN EN AANBEVELINGEN

22. In deze stand van zaken formuleert de CTRG de volgende adviezen en aanbevelingen:

Wanneer op basis van geïndividualiseerde aanwijzingen en in overeenstemming met de beginselen van noodzakelijkheid, subsidiariteit en proportionaliteit wordt besloten een persoon die van zijn vrijheid is beroofd op het lichaam te fouilleren, en deze fouillering in de gevangenis plaatsvindt, moet deze fouillering worden uitgevoerd met eerbiediging van de rechten van de gedetineerden zoals gewaarborgd door artikel 108 van de basiswet. De uit deze bepaling voortvloeiende rechten en eisen moeten naar het oordeel van de CTRG van toepassing zijn op alle fouilleringen op het lichaam, met inbegrip van de fouilleringen die door de wet op het politieambt worden geregeld. Het is van belang dat een bindende ministeriële richtlijn in die zin wordt uitgevaardigd en gepubliceerd.

Wat betreft de technieken die worden toegepast bij de uitvoering van een fouillering op het lichaam, vereist de eerbiediging van de waardigheid van personen, zowel van de betrokken gedetineerden als van de overheidsambtenaren belast met de fouillering, dat vernederende en of vexatoire handelingen verboden zijn, zoals aan de betrokkene vragen kniebuigingen te maken, de testikels of borsten op te heffen of hurkend te hoesten.

De overheidsambtenaren die de fouillering op het lichaam uitvoeren, moeten te allen tijde individueel kunnen worden geïdentificeerd, minstens door middel van een identificatieplaatje dat op hun kledij is geborduurd met vermelding van een pseudoniem of een identificatienummer.

De overheidsambtenaren die de fouilleringen op het lichaam en de overbrengingen uitvoeren moeten in kennis worden gesteld van de bevoegdheden van de Centrale toezichtsraad voor het gevangeniswezen en de commissies van toezicht met betrekking tot alle aangelegenheden die verband houden met de bejegening van de gedetineerden en de eerbiediging van de hen betreffende voorschriften; deze informatie moet tevens ter kennis worden gesteld van de magistraten die met vragen over dit onderwerp worden geconfronteerd.
